

13. (2013). Metodolohichni zasady ponyattya «pedahohichni umovy» [Methodological principles of the concept of "pedagogical conditions"]. Pedahohika i psikhohohiya profesiyanoi osvity. № 4. S. 43–63.

14. Myronyuk, T. (2018). Formuvannya zdorov"yazberezhival'noyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv biolohiyi [Formation of health-preserving competence of future biology teachers]. Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Vyp. 1. S. 199–206.

15. Muromets, V. (2015). Formuvannya zdorov"yazberezhival'noyi kompetentnosti maybutnikh pedahohiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohiy [Formation of health care competence of future teachers by means of interactive technologies: praktychnyy aspekt]. Osvitolohichnyy dyskurs. № 4 (12). S. 149–157.

16. Orzhekhovs'ka, V. (2004). Pedahohika zdorovoho sposobu zhyttya [Pedagogy of a healthy lifestyle]. Shlyakh osvity. № 7. S. 11–12.

17. Osadchenko, T. (2016). Stvorennya zdorov"yazberezhival'noho seredovyscha pochatkovoyi shkoly [Creating a health-preserving environment of an elementary school: a practical guide: praktychnyy poradnyk]. Uman' : VPTS «Vizavi». 234 s.

18. Pyekhota, O. M., Budak, V. D. (2003). Pidhotovka maybutn'oho vchytelya do vprovadzhennya pedahohichnykh tekhnolohiy [Preparation of the future teacher for the introduction of pedagogical technologies]. K.: A.S.K. 240 s.

19. Tkachuk, T. S. (2013). Vychovannya humanistychnykh tsinnostey u studentiv pedahohichnykh koledzhiv u protsesi volonters'koyi diyal'nosti [Education of humanistic values in students of pedagogical colleges in the process of volunteering]: dys. na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata

pedahohichnykh nauk. 13.00.07 – teoriya i metodyka vykhovannya. Luhans'k. 200 s.

20. Khrykov, YE. M. (2011). Pedahohichni umovy v strukturі naukovooho znannya [Pedagogical conditions in the structure of scientific knowledge]. Shlyakh osvity. № 2. S. 11–15.

21. Sheremeta, O. P. (2020). Formuvannya zdorov"yazberezhival'noyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv derzhavnoyi kryminal'no-vykonavchoyi sluzhby Ukrainy u protsesi profesiyanoi pidhotovky [Formation of health-preserving competence of future officers of the state criminal enforcement service of Ukraine in the process of professional training]: dys. ... na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: 13.00.04 – teoriya i metodyka profesiyanoi osvity. Khmel'nyts'kyu. 276 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПОЛІЩУК Наталія Миколаївна – викладач кафедри медико-біологічних основ фізичної культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: волонтерська діяльність, здоров'язбережувальна компетентність студентської молоді.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

POLISHCHUK Nataliia Mykolayivna – Teacher of Medical and Biological Fundamentals of Physical Culture Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Scientific interests: Volunteer activity, health-preserving competence of student youth.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 378:364

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-266-271

ПОТАПЧУК Тетяна Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1680-6976>

e-mail: tatvolod@ukr.net

КИРСТА Наталія Романівна –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6777-4890>

e-mail: nataliia.kyrsta@pnu.edu.ua

ПУКАС Іванна Леонідівна –

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6965-8896>

e-mail: pukas.ivanna@gmail.com

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ З СІМ'ЯМИ
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

Дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій набуває універсальної актуальності, бо вона проектується особливим чином на вивчення питань розвитку комунікативної компетенції особистості.

У статті на основі наукових джерел розкрито професійну підготовку майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій. Проаналізовано психолого-педагогічні дослідження видатних вчених в яких зазначено, що важливим завданням сучасної професійної освіти є підготовка спеціалістів, здатних сприяти реалізації державно-суспільного підходу до розвитку освітнього простору, інтеграції соціальних інститутів у вирішенні пріоритетних соціально-економічних питань. З'ясовано, що невід'ємну складову професійної освіти становить професійна підготовка майбутніх вихователів, яка трактується науковцями як об'єктивно існуючий процес навчання (викладання й учіння), засвоєння майбутнім педагогом професійних загально-педагогічних і методичних знань, вироблення відповідних умінь і навичок студента в ході педагогічної практики; формування у нього потреб самоосвіти,

самовдосконалення і самореалізації; досягнення з цією метою єдності педагогічної теорії і практики, фундаментальності та мобільності, науковості й культуровідповідності професійних знань. Також зазначено, що необхідним компонентом професійної діяльності майбутнього вихователя до роботи з сім'ями учасників бойових дій є спілкування, яке відіграє важливу роль при роботі з такими сім'ями. Індивідуальний підхід у спілкуванні, який здійснює майбутній виховател, вимагає глибокого вивчення і знання кожного члена сім'ї, його психологічні та психофізичні особливості. Подано діагностичні методики, які використано з дітьми, зокрема: дитячий варіант тесту Векслера; «картки» три-вожності Амена; дитячий варіант методики Розенцвейга; дитячий варіант особистісного опитувальника Айзенка; соціометричну методику Р. Жіля; малюнкові тести; методику незокінчених речень; методику Дембо-Рубінштейна.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, комунікативна компетентність, майбутній виховател, сім'я учасника бойових дій.

POTARCHUK Tetyana Volodymyrivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool
and Special Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia
National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1680-6976>

e-mail: tatvolod@ukr.net

KIRSTA Nataliya Romanivna –

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of
Preschool and Special Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6777-4890>

e-mail: nataliia.kyrsta@pnu.edu.ua

PUKAS Ivanna Leonidovna –

Candidate of Pedagogical Sciences,
senior lecturer of the Department of Theory and Methods of Preschool
Education at Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6965-8896>

e-mail: pukas.ivanna@gmail.com

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS FOR WORK WITH FAMILIES OF COMBAT PARTICIPANTS

The study of the problem of professional training of future educators to work with the families of combatants acquires universal relevance, because it is designed in a special way to study issues of the development of the communicative competence of an individual.

The article, based on scientific sources, reveals the professional training of future educators to work with families of combatants. The psychological and pedagogical studies of outstanding scientists were analyzed, in which it was stated that an important task of modern professional education is the training of specialists capable of contributing to the implementation of the state-societal approach to the development of the educational space, the integration of social institutions into the solution of priority socio-economic issues. It was found that an integral component of professional education is the professional training of future educators, which is interpreted by scientists as an objectively existing learning process (teaching and learning), assimilation of professional general pedagogical and methodical knowledge by the future teacher, development of relevant skills and abilities of the student during pedagogical practice; formation of his needs for self-education, self-improvement and self-realization; achieving for this purpose the unity of pedagogical theory and practice, fundamentality and mobility, scientificity and cultural relevance of professional knowledge. It is also stated that communication, which plays an important role in working with such families, is a necessary component of the future educator's professional activity for working with families of combatants. The individual approach to communication, which the future educator carries out, requires in-depth study and knowledge of each family member, his psychological and psychophysical features. The diagnostic methods used with children are presented, in particular: the children's version of the Wechsler test; "cards" of the three-fold Amen; children's version of the Rosenzweig method; children's version of the Eysenck personality questionnaire; R. Zhil's sociometric method; picture tests; technique of unfinished sentences; the Diembo-Rubinstein method.

Keywords: professional training, professional competence, communicative competence, future teacher, family of a combatant.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Професійна підготовка майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій виходить з сучасного українського суспільства, що проявляється у розвитку роботи як соціального інституту та зростанням кількості сімей, які опинилися у важких життєвих ситуаціях і потребують соціально-правового захисту. Саме професійна підготовка майбутніх фахівців до роботи з сім'ями учасників бойових дій має сприяти не тільки успішному застосуванню набутих знань та вмій на практиці, але й аналізувати, прогнозувати та надавати правову допомогу шляхом інформування та консультування з питань прав, обов'язків та відповідальності усіх її

членів у різних видах зайнятості, вивчення законодавства щодо пільг, законодавчих і нормативних документів. Тому професійна підготовка майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій щодо надання їм соціально-правового захисту, враховуючи сучасні реалії життя можна вважати одним із пріоритетних напрямків їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти. Оскільки, не вистачає досліджень, які були б спрямовані на удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів саме з сім'ями учасників бойових дій. Майбутня професійна діяльність вихователя на належному рівні сприятиме сформованим знанням, вмінням і навикам регулювати

сімейні відносини, здійснювати соціально-правовий захист, забезпечувати умови для їх розвитку та побудові важливих сімейних цінностей та комунікативності з різними сім'ями учасників бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійної підготовки майбутнього вихователя/педагога є актуальною в теорії та практиці вищої школи. Питання професійного становлення педагога розглядали класики зарубіжної (Й. Гербарт, А. Дистервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці та ін.) та вітчизняної (А. Макаренко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) педагогіки.

Дослідження питань професійної підготовки майбутніх вихователів/педагогів відбуваються в таких аспектах: фундаментальні положення з гуманізації та гуманітаризації освіти та виховання (Г. Батіщева, С. Гончаренко, М. Євтух, Ю. Мальований, А. Сущенко та ін.); концептуальні засади педагогіки вищої школи (А. Алексюк, І. Бех, І. Зязюн, А. Кузьмінський, О. Пехота та ін.); наукові теорії професійної готовності вчителя (А. Капська, О. Карпенко, О. Мороз, С. Сисоева та ін.); теорії підготовки майбутніх педагогів (Г. Бельська, Н. Кічук, В. Поліщук, О. Савченко, Л. Хомич та ін.).

Мета статті: проаналізувати у науковій царині професійну підготовку майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Професійна освіта як соціокультурний інститут – система організацій та установ, що забезпечує відтворення й удосконалення кадрового потенціалу всіх сфер суспільного, матеріального і духовного виробництва, сприяє економічному, політичному, культурному функціонуванню і розвитку держави, особистісному становленню індивіда [5, с. 32]. Професійна освіта – процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, які супроводжуються набуттям знань, навичок і умінь за конкретними професіями і спеціальностями [1].

Професійну освіту Т. Поясок розуміє як безперервний процес постійного професійного росту особистості протягом усього життя зумовлений розвитком сучасних технологій [11, с. 58]. На думку С. Гончаренко, професійна освіта є підготовкою фахівців різної кваліфікації для діяльності в певній галузі господарства в закладах освіти [4, с. 89]. Тому важливим завданням сучасної професійної освіти є підготовка спеціалістів, здатних сприяти реалізації державно-суспільного підходу до розвитку освітнього простору, інтеграції соціальних інститутів у вирішенні пріоритетних соціально-економічних питань.

Невід'ємну складову професійної освіти становить професійна підготовку майбутніх вихователів. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», професійна підготовка трактується як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю [7].

В Українському педагогічному словнику знаходимо визначення поняття професійної підготовки як сукупності спеціальних якостей, досвіду і норм поведінки, а також знань, навичок та умінь, що сприяють успішній професійній роботі [3]. Професійна підготовка майбутнього вихователя є сукупністю заходів, які сприяють формування професійної готовності та знань, навичок, умінь до майбутньої діяльності і її важливою складовою є саме педагогічна практика [2].

На думку А. Капської під професійною підготовкою майбутніх педагогів слід розуміти як сукупність загальних і спеціальних знань і умінь, які забезпечують можливість їхньої роботи за спеціальністю та набуваються під час навчання у закладі вищої освіти [8, с.18].

У свою чергу ми доводимо необхідність формування професійної готовності майбутніх педагогів, яка «є синтезом професійних знань і вмінь, індивідуального стилю професійної діяльності, інноваційного, творчого підходу до роботи, педагогічної рефлексії» [10].

Тоді як В. Савицька вважає, що професійна підготовка майбутніх працівників, це процес складний та різнобічний, в основі якого лежать теоретичні знання та практичні вміння, норми соціальної роботи; якості та потреба у самоосвіті, саморозвитку і самовдосконаленні [12, с. 7].

Науковці виділяють такі основні види професійної підготовки, які потребують відповідної професійної освіти: вищої, середньої спеціальної, початкової професійної чи елементарної [1; 7].

Поряд з цим, аналіз наукової літератури показав, що сучасні дослідники визначають термін «професійна підготовка майбутніх вихователів/педагогів» дещо по-різному. Так, під професійною підготовкою автори розуміють як форми здобуття професійної освіти, та набуття професійних навичок. В свою чергу, професійну освіту трактують як процес / результат становлення та розвитку особистості щодо набуття нею визначених конкретних знань, умінь та навичок за обраною професією та спеціальністю [5; 6].

Поняття «професійна підготовка» науковці розглядають: як цілеспрямований організований процес, спрямований на оволодіння певною професією, як освітній процес, що включає в себе вивчення дисциплін, практику з профілю спеціальності, виховання, навчання навичкам та вмінням аналітико-дослідницької та науково-педагогічної діяльності [5; 8; 9].

Під професійною підготовкою дослідники розуміють систему заходів, що сприяють формування професійної спрямованості, знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, визначається як суб'єктивний стан особистості підготовленої до виконання своєї діяльності. На думку О. Карпенко, професійна підготовка майбутнього працівника дозволяє забезпечити високий рівень готовності студентів до професійної діяльності [9, с. 13].

Чільне місце у підготовці майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій набуває професійна компетентність.

Поняття «професійна компетентність майбутнього педагога» виражає особисті можливості вихователя, які дозволяють йому самостійно й досить ефективно вирішувати педагогічні завдання. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти і бути готовим застосовувати її на практиці. Структура професійної компетентності педагога розкривається через його педагогічні вміння, що представляють собою сукупність різноманітних дій вихователя, які перш за все співвідносяться з функціями педагогічної діяльності, значною мірою виявляють індивідуальні психологічні особливості педагога [6, с. 181; 10].

Так, Т. Сергєєва, Н. Уварова, С. Назарова пропонують у визначення компетентність включити смислові навантаження наявності знань, досвіду. «У структуру педагогічної компетентності входять

професійно-змістовий компонент, який передбачає наявність у майбутнього вихователя теоретичних знань з основ наук про людину; компонент професійної діяльності, що включає професійні знання та вміння; професійно-особистісний, що складається з особистісних якостей, які визначають позицію і спрямованість педагога як особистості і суб'єкта діяльності» [6, с. 200]. Беручи за основу таке розуміння феномену педагогічна компетентність, вважаємо за необхідне уточнити зміст актуального для дослідження терміну особистісне зростання. Даний термін пов'язується з явищем саморозвитку, в рамках якого людина набуває здатність керувати поточними подіями, формувати гарне відношення з іншими людьми і т. д. Реалізується через саморозвиток, тобто творче ставлення до себе, створення образу свого «Я»; через самопізнання, тобто самоаналіз, самооцінку і т. д.; через самореалізацію, тобто програмування своєї діяльності» [6, с. 220].

Г. Беленька визначає професійну компетентність вихователя як інтегроване поняття, що включає світоглядні позиції особистості, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинені професійно значущі якості, побудований на цьому фундаменті авторитет [2, с. 14]. Професійна компетентність майбутнього вихователя визначає його професійні якості.

Варто зазначити, що необхідним компонентом професійної діяльності майбутнього вихователя до роботи з сім'ями учасників бойових дій є спілкування. Невдачі у спілкуванні з такими сім'ями стають величезною проблемою на сьогоднішній день в будь-якій професійній діяльності.

Індивідуальний підхід у спілкуванні, який здійснює майбутній виховател, вимагає глибокого вивчення і знання кожного члена сім'ї, його психологічних та психофізичних особливостей. Навчання толерантному спілкуванню традиційно стоїть на першому місці. Відомо, що неуспішність окремих студентів виникає як наслідок відсутності індивідуального підходу. У цих випадках вирішення проблеми залежить від рівня співробітництва з психологом або лише психодіагностичної діяльності самого майбутнього вихователя [10].

Психодіагностична функція майбутнього вихователя відіграє значну позитивну роль у багатьох інших ситуаціях і необхідна в повсякденній навчально-виховній роботі, у взаємодії з родиною, спілкуванні з дітьми та батьками. Рівень психодіагностичної майстерності залежить від різноманітних, глибоко усвідомлених знань у галузі загальної, соціальної, вікової та педагогічної психології.

Знання психологічних і психофізичних особливостей учасників бойових дій допоможе створити сприятливу психологічну атмосферу, оскільки вплине на вироблення вихователем індивідуальної стратегії і тактики щодо кожної дитини, особливо в перший період спілкування.

Для цього треба навчати майбутніх вихователів використовувати для психологічного обстеження такі відомі діагностичні методики: дитячий варіант тесту Векслера; «картки» тривожності Амена; дитячий варіант методики Розенцвейга (вивчення реакцій на фрустрацію); дитячий варіант особистісного опитувальника Айзенка; соціометричну методику Р. Жілія; малюнкові тести (малюнок людини, сім'ї та інші); методику незокінчених речень; методику

Дембо-Рубінштейна – (дослідження самооцінки) та деякі інші. Дані, отримані за окремими методиками, повинні бути доповнені «життєвими показниками» (спостереження, бесіди, дані, отримані від батьків).

Проблеми у спілкуванні у сім'ях учасників бойових дій є однією з причин, що суттєво впливають на виховання дітей. Це спілкування потребує оздоровлення через повсякденну просвітницьку роботу та психогігієну взаємовідносин.

Для майбутніх вихователів необхідне глибоке і детальне вивчення психології міжособистих відносин дорослих і дітей таких сімей. Це дасть їм необхідну інформацію про специфіку розвитку та формування цих відносин, допоможе освоїти способи і методики передбачення та упередження небажаних конфліктних ситуацій у спілкуванні з сім'ями учасників бойових дій.

Реальну можливість розвивати власний досвід культури спілкування, пізнавати інших людей і себе майбутні вихователі мають через організацію практичних занять.

Це одним важливим аспектом підготовки майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій виступає педагогічна організація професійного самовиховання, необхідними компонентами якого виступає самоаналіз особистісного розвитку, самозвіт і самоконтроль [12].

Тому, необхідність у самовихованні майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій виникає тоді, коли особистістю досягнуто певного рівня самосвідомості й самопізнання, сформовано здатність до самоаналізу й самооцінки, усвідомлено необхідність узгодження власних особистих якостей поведінки вимогам суспільства.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок напряму. Отже, не викликає заперечення наукова обґрунтованість висновку про те, що сьогодні сім'ї учасників бойових дій потребують психологічної допомоги і не тільки, а майбутні вихователі – професійної підготовки до роботи з такою категорією населення.

Таким чином, у сучасній психолого-педагогічній літературі виявляється тенденція підвищеної уваги до професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій, до компетентності майбутнього педагога з позицій інтегративних професійно значущих якостей. Тому, дослідження з професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з сім'ями учасників бойових дій набуває універсальної актуальності, бо вона проєктується особливим чином на вивчення питань розвитку комунікативної компетентності особистості. У свою чергу, компетентність майбутнього вихователя/педагога визначає його професійні якості при роботі з сім'ями учасників бойових дій, адже вмотивованість і ефективність професійної діяльності майбутніх вихователів визначаються здатністю об'єктивно оцінювати актуальний рівень своєї компетентності при роботі з сім'ями учасників бойових дій.

Здійснене нами дослідження не вирішує всіх питань в плані підготовки майбутніх вихователів до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення. Тому, перспективи подальшої розробки потребують питання психолого-педагогічної допомоги майбутніх вихователів/педагогів сім'ям учасників бойових дій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Батищева Г. Зайцева З. Робота соціальних служб для молоді з молоддю сім'єю : метод. рекомендації. К.: А.Л.Д., 1996. 100 с.

2. Бєленька Г. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. К.: Світлич, 2006. 304 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 374 с.

4. Гончаренко С. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація : монографія. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи / за ред. І. А. Зязюна. К.: ВППОЛ, 2000. С. 81–107.

5. Довга М. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Івано-Франківськ, 2021. 260 с..

6. Жигір В. Чернега О. Професійна педагогіка : навчальний посібник / за ред. М. В. Вачевського. К.: Кондор, 2012. 336 с.

7. Закон України про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 25.09.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення : 10.11.2020 р.).

8. Капська А. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія : педагогічні науки. Глухів: Глух. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. 2010. № 15. С. 12–16.

9. Карпенко О. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія / за ред. С. Харченко. Дрогобич : Коло, 2007. 374 с.

10. Потапчук Т., Анненкова Н. Професійно-педагогічна компетентність педагога у системі професійного саморозвитку. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. № 83. Випуск LXXXIII. Том 1. Херсон. 2018. С.113-117.

11. Поясок Т. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 559 с.

12. Співпраця батьків та вчителя початкової школи / упоряд. М. Козіцька М. : Вид. група «Основа», 2009. 110 с.

REFERENCES

1. Batyshcheva, H. Zaitseva, Z. (1996). *Robota sotsialnykh sluzhbb dlia molodi z molodoiu simieiu : metod. Rekomendatsii* [Work of social services for young people with a young family: method. recommendations]. K.: A.L.D. 100 s. [in Ukrainian].

2. Bielienska, H. (2006). *Vykhovatel ditei doshkilnoho viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia: monohrafiia* [Educator of preschool children: becoming a specialist in the conditions of training: monograph]. K.: Svitych. 304 s. [in Ukrainian].

3. Noncharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. K.: Lybid. 374 s. [in Ukrainian].

4. Noncharenko, S. (2000). *Zmist zahalnoi osvity i yii humanitaryzatsiia : monohrafiia* [The content of general education and its humanitarianization: a monograph]. *Neperervna profesiina osvita : problemy, poshuky, perspektivy* / za red. I. A. Ziaziana. K.: VIPOL. S. 81–107. [in Ukrainian].

5. Dovha, M. (2021). *Profesiina pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do roboty z molodymy simiamy, shcho potrebuut pravovoho zabezpechennia* [Professional training of future social workers to work with young families in need of legal support]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Ivano-Frankivsk. 260 s. [in Ukrainian].

6. Zhyhir, V. Chernieha O. (2012). *Profesiina pedahohika : navchalnyi posibnyk* [Professional pedagogy: study guide]/ za red. M. V. Vachevskoho. K.: Kondor. 336 s. [in Ukrainian].

7. *Zakon Ukrainy pro vyshchu osvitu* [Law of Ukraine on Higher Education]: *Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. 1556-VII. Data onovlennia: 25.09.2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18 (data zvernennia : 10.11.2020 r.)*. [in Ukrainian].

8. Kapska, A. (2010). *Deiaki aspekty profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i sotsialnykh pratsivnykiv* [Some aspects of professional training of social teachers and social workers]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka. Seriia : pedahohichni nauky. Hlukhiv: Hlukh. nats. ped. un-t im. O. Dovzhenka. 15. S. 12–16*. [in Ukrainian].

9. Karpenko, O. (2007). *Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh universytetskoï osvity: naukovo-metodychnyi ta orhanizatsiino-tekhnologichnyi aspekty: monohrafiia* [Professional training of social workers in the conditions of university education: scientific-methodical and organizational-technological aspects: monograph] / za red. S. Kharchenko. *Drohobych : Kolo. 374 s.* [in Ukrainian].

10. Potapchuk, T., Annenkova, N. (2018). *Profesiino-pedahohichna kompetentnist pedahoha u systemi profesiinoho samorozvytku* [Professional and pedagogical competence of a teacher in the system of professional self-development]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky»*. 83. *Vypusk LXXXIII. Tom 1. Kherson. S.113-117*. [in Ukrainian].

11. Poiasok, T. (2009). *Systema zastosuvannia informatsiinykh tekhnologii u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh ekonomistiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh* [System of application of information technologies in professional training of future economists in higher educational institutions]: dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 559 s. [in Ukrainian].

12. *Spivpratsia batkiv ta vchytelia pochatkovoï shkoly (2009)* [Cooperation between parents and primary school teachers]/ uporiad. M. Kozitska M. : Vyd. hrupa «Osnova». 110 s. [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПОТАПЧУК Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вихователів, виховна робота з сім'ями учасників бойових дій.
КІРСТА Наталія Романівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вихователів, психологічні й психофізичні особливості сім'ї учасників бойових дій.
ПУКАС Іванна Леонідівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.
Наукові інтереси: професійна підготовка та професійна компетентність майбутніх вихователів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

POTAPCHUK Tetyana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool and Special Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.
Scientific interests: professional training of future educators, educational work with families of combatants.
KIRSTA Nataliya Romanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool and Special Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: professional training of future educators, psychological and psychophysical characteristics of families of combatants.

PUKAS Ivanna Leonidovna – Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of Theory and

Methods of Preschool Education at Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University.

Scientific interests: professional training and professional competence of future educators.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 371.21

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-271-276

ПУЛЯК Ольга Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної та професійної освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7061-5620>

e-mail: olapuliak@gmail.com

ТКАЧУК Андрій Іванович –

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної та професійної освіти
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7316-0107>

e-mail: atkachuk08@meta.ua

ПРІОРИТЕТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ» НА ЗАНЯТТЯХ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ

Статтю присвячено аналізу можливостей дисциплін «Цивільний захист» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці в галузі» щодо підготовки студентів до надання першої психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях та в умовах воєнного стану. Автор наголошує про те, що в плануванні освітнього процесу необхідно враховувати той факт, що війна спричинила цілий ряд гуманітарних та соціальних проблем, спровокувавши до виснаження всіх учасників освітнього процесу та до високої ймовірності розвитку посттравматичних стресових та панічних розладів. Освітня галузь України формує систему моніторингу та захисту усіх учасників освітнього процесу з метою полегшення психологічного впливу збройного конфлікту та створення безпечного освітнього середовища. Проаналізовані заходи, що запроваджуються Міністерством освіти і науки України та іншими організаціями, спрямовані на допомогу українцям навчитися контролювати психоемоційний стан, уникати страху, панічних приступів чи посттравматичного синдрому. Наведені результати досвіду вивчення теми «Перша психологічна допомога в надзвичайних ситуаціях». Зазначено, що першої психологічної допомоги не вимагає спеціальної фахової психологічної підготовки, оскільки важливою її характеристикою є простота, а отже, цілком достатньо знань отриманих в результаті вивчення психолого-педагогічних і дисциплін професійної підготовки. Проаналізовані освітні платформи, які дали можливість студентами отримати знання з надання першої психологічної допомоги, зокрема платформа Академія стійкості, Prometheus, EdEra, Зрозуміло!, курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій». Зроблено висновок, що знання, які студенти отримали в результаті участі у проєктах, конференціях, он-лайн лекціях та он-лайн курсах неформальної освіти з питань психологічної допомоги виявилися дуже затребуваними та корисними для професійної діяльності педагогів. Автори переконані, що сьогоденні пріоритетом є створення системи комплексної підготовки майбутніх фахівців з питань надання першої психологічної допомоги, зокрема й під час вивчення курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності та охорони праці в галузі.

Ключові слова: цивільний захист, безпека життєдіяльності та охорона праці, перша психологічна допомога, підготовка студентів.

PULIAK Olha Vasilivna –

PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor of the Department of
Technology and Professional Education,

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7061-5620>

e-mail: olapuliak@gmail.com

TKACHUK Andriy Ivanovych –

PhD (Technical Sciences), Associate Professor of the Department of
Technological and Professional Education,

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State

Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7316-0107>

e-mail: atkachuk08@meta.ua